

Tanúság 1956-os tapasztalataimról

BOÓR JÁNOS

Született 1932-ben. A természettudomány filozófiájának előadójának a müncheni Filozófiai Főiskolán, a jezsuiták Filozófiai Fakultásán, a Mérleg főszerkesztője, a MAKÚSZ elnöke.

Boór János némileg rövidítve elmondta francia nyelven 1996. október 28-án Párizsban a Luxemburgi Palotában a Budapest 1956—1996 című nemzetközi kollókviumon.

1. Negyven évvel ezelőtt fizika—matematika szakos hallgató voltam a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karán, és ugyanakkor titokban, bár már az ÁVH megfigyelése alatt, az 1950 óta betiltott jezsuita rend növendék tagja. Így a katolikus egyház földalatti, üldözött szárnyához tartoztam, szemben a kommunista államhatalommal együttműködő másik szárnyal, amellyel persze számos szálon érintkeztünk. Magatartásunkat jellemezte a szigorú tartózkodás a politikai jellegű akcióktól és az elzárkózás más hasonló, vallási, földalatti közösségektől. Így a forradalmat megelőző időszakban csak csendes szemlélője és szurkolója voltam a reformkommunista mozgolódásoknak és enyhüléseknek, amelyek egyébként paradox módon magukban foglalták az illegális vallási csoportok fokozottabb üldözését. Ezért érthető, hogy nem vettem részt Rajk László és a honvédtisztek temetésén. 1955-ben persze azért lelkesen meghallgattam Kodály Zoltán új hazafias szerzeményét, a *Zrinyi szózatát*, majd 1956 szeptemberében másik művét, a *Talpra magyart* a Néphadsereg énekkarának előadásában a Nemzeti Múzeum lépcsőin. A forradalom előestéjén sok más társammal együtt ott szorongtam a Belvárosi-templomban, az egyetemi épületek szomszédságában Tamás Gergely Alajos *Nándorfehérvár 1456* című történelmi zeneműve bemutatóján. Végigcsináltam az október 23-i nagy tüntetést egészen a Magyar Rádióig, ahol az első fegyverek eldördültek. A szemem előtt spontánul szerveződött meg a népfelkelés, egyre inkább magával sodorva sokakat és magamat is a szuggesztív jelszó jegyében: „Aki magyar, velünk tart”. Tanúja voltam magyar és szovjet katonák átállásának, sok hősiességnek és a szabadságharc tisztaságára való következetes törekvésnek, ami életem legnagyobb élménye marad. Hozzáfogható számomra talán csak a katolikus egyház „felvilágosodása”, a II. Vatikáni zsinat.

A Szongott-testvéreknél a Ráday u. 6. szám alatt, az egyetem közelében lakva állandó, kezdetben fegyvertelen kisegítő munkát végeztem a Természettudományi Kar Forradalmi Bizottságában, a Gólyavárban lévő irodában. Állandóan dolgoztam, időm nem volt nyugati rádiók hallgatására.

2. Tevékenységem fokozódott, amikor megalakult a budapesti Hittudományi Akadémián egy magyar papi forradalmi bizottság Mócsy Imre SJ, Papp Imre és Szörényi Andor professzorokból.

Tőlük kaptam Mindszenty József hercegprímás október 30-i kiszabadítása után két feladatot, amelyet a következőképpen hajtottam végre:

a) Összehívtam a Szongott-testvérek viszonylag tágas lakásába a pesti egyetemek — részben titkos kispap — hallgatóiból egy munkaközösséget (részt vett benne többek között Weissmahr Béla SJ, akkor a Hittudományi Akadémia hallgatója és Csillag László évfolyamtársam) azzal a céllal, hogy megfogalmazzuk a forradalmi magyar ifjúság törekvéseit a hercegprímás tájékoztatására. A magyar katolikus egyház feje 1948 óta börtönben, majd kényszertartózkodási helyen teljes elszigeteltségben raboskodott, és a forradalmi ifjúságot átható baloldali gondolkodással egész életében szembenállt. A jelentésben megfogalmazódott akkori, a szocializmus és a kapitalizmus közötti „harmadik utas”, a munkás öngazgatást és beleszólást hangsúlyozó, a tulajdon szociális kötelezettségét aláhúzó, a külpolitikai semlegességet, az ország függetlenségét és a nemzeti egységet valló közös meggyőződésünk. A jelentés fontos pontját alkotta a forradalmat előkészítő és támogató reformkommunisták, köztük Nagy Imre miniszterelnök elismerése, aki iránt a vidéki és inkább jobboldali magyarság Mindszentyvel együtt, de a pesti egyetemistákkal szemben gyanúperrel élt. November 3-án este a börtönből éppen szabadult Pálos Antal volt illegális jezsuita provinciálissal együtt hallgathattam meg a hercegprímás rádióbeszédét. Munkánk sikerének könyveltem el, hogy Mindszenty Nagy Imre mellé állt, és az általános sztrájk beszüntetésére szólított fel. Zavart egy-két megfogalmazása („bukott rendszer örökösei”, „a lefolyt harc nem forradalom volt, hanem szabadságharc”), de megelégedéssel töltött el, hogy főleg a Süddeutsche Zeitung nyomán elterjedt téves fordítással ellentétben nem követelte vissza az egyházi nagybirtokokat.

b) Másik megbízatásom volt a Pasaréti út 59. szám alatt székelő Állami Egyházügyi Hivatal, az egyházakat és vallásokat ellenőrző, manipuláló és elsorvasztó, közvetlen szovjet irányítással működő állami szerv megszállása. Az akció célja azt volt, hogy az ÁEH működését tanúsító dokumentumokat megmentsük az esetleges megsemmisítéstől a „privilegium fori” feudális alapelve szerint az egyházi bíraskodás számára. November 3-án reggel a Gutay László évfolyamtársam segítségével szerzett géppisztolyokkal és nagy teherautóval a TTK előtt a Múzeum körútról indulunk. A Bazilikánál felvettük Németh János káplánt. Ellenállás nélkül elfoglaltuk az épületet, megtiltva a hivatalnokoknak az iratok égetését, de megengedve a papi fizetések számfejtését. A többnyire illegális papnövendékek kíváncsian kutattak a saját és egyházi vezetőik jellemzése után. Ilyenek voltak olvashatók: „gyenge idegzetű, könnyen befolyásolható”; „a Hivatal csinált belőle főpapot... Politikai felfogása megfelelő, ő már ki is akart vetközni és megházasodni, a mi kérésünkre maradt továbbra is pap-

¹Lénárd Ödön: *Erő az erőtlenségben*, Budapest, 1994, 190.

²Vö.: Nyisztor Zoltán: *Ami a vallomásból kimaradt*, Róma, 1971, 80—82. Hetényi Varga Károly: *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában*, I., Abaliget, 1992, 273—275.

³Vö.: Mindszenty József: *Emlékirataim*, Vaduz/Liechtenstein
³1988, 442.

nak”.¹ Eközben jómagam a II. kerületi forradalmi tanácsnál legalizáltattam az épület elfoglalását, amennyiben a katolikus egyetemista ifjúság számára otthónként kiutaltattam. Az épület körül Nemesszeghy Ervin SJ matematika—fizika szakos gimnáziumi tanár parancsoksága alatt őrséget állítottunk, amely kis híján tűzharcba keveredett az épület megszállására később érkezett honvédekkel. A primást kiszabadított és testőrségét alkotó rétsági páncélos katonák támogatásával az egykori pappolitikus Turchányi Egon Albert (1894—1969), bécsi teológiai tanulmányai után a szélsőséges nacionalista és antiszemita Ébredő Magyarok Egyesületében tevékenykedett, majd a kisgazdapárthoz csatlakozott, hogy aztán 1944-ben zsidókat mentsen és ezért a nyilasok letartóztatásáért, s elítéljék² — „időleges primási titkár”³, valamint Lieszkovszki Pál a Horthy-hadseregben szolgált, nyug. huszárezredes néhány központista teológussal együtt (Kuklay Antal, Marosfalvy László SJ, Vigh Szabolcs) hasonló céllal jött az ÁEH-hoz. Turchányival újabb összeütközésünk támadt, amikor le akarta foglalni az ÁEH kézipénttárát: ezt a forradalom tisztaságára hivatkozva fegyverrel megakadályoztuk. Az épület őrzését aztán átadtuk a hivatásos katonáknak, és jómagam egy kis honvéd terepjárón Turchányi és Lieszkovszki társaságában felmentem jelentéstételre a budai primási palotába. Magunkkal vittük zsákokba gyömöszölve az ÁEH irattárának parányi részét. Ennek maradványaiból kerültek nyilvánosságra részletek.

A budai primási palotában Mindszenty szúrós szemét rám szegezve, de barátságosan úgy rendelkezett, hogy az épület, az egykori Ward-kollégium legyen újra hitoktatónőképző, és az okiratok maradjanak együtt az ÁEH-ban, majd rendben olvadjanak be az esztergomi főegyházmegye irattárába. Ez utóbbinak lerakata volt a Bazilika-plébánián. Az okmányok szolgáljanak az egyház múltjának mérlegelésére és az ámulások leleplezésére, ami a mai napig nem történt meg. A primási palota udvarán ott tülekedett nagy összevisszaságban az akkori közélet számos fontos szereplője vagy azok, akik azzá akartak válni, több külföldi látogatóval együtt.

3. November 4-e a második szovjet támadás kezdete után a fakultás forradalmi bizottságában folytattam kisegítő munkámat. A közeli diákszállóban étkezhettem, ahova a parasztok ingyen szállították az élelmet. Egy alkalommal Dér János (1996) évfolyamtársammal együtt egy a Conti (Tolnai Lajos) utcában lakott prostituált nő szenespincéjéből (nem tudom, honnan került oda) a Rákóczi úton szovjet páncélosok mellett bandukolva szeneszsákokban cipeltünk be az egyetem Csillagászati Intézetébe egy katonai rádióadó-vevőt. A forradalmi tanács ugyanis azt a célt tűzte ki, hogy rádión értesítse deportáló vonatok indulásáról a vasutasok szakszervezetét, amely kész lett volna azok megállítására.

Egyetlen dokumentumom maradt meg a forradalomból: a no-

vember 21-én új néven megalakult Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsának Alapító Nyilatkozata, amelyet én gépeltem stencilre. E tanácshoz csatlakoztak az újságírók, műszakiak, tudósok, pedagógusok, művészek, írók, jogászok szakmai szervezetei, a pesti egyetemek és főiskolák, valamint számos kutatóintézet. Az elnöki tisztelet Kodály Zoltán látta el. A tanácsba tömörült értelmiség az új helyzetben, Bibó Istvántól inspirálva, engedelményekre készen próbált új modus vivendit kialakítani a hatalomra került Kádár-kormányval, ami nem sikerült. Ezt a nyilatkozatot osztogattam zsidó származású barátommal a József körúton, ahol körülvettek bennünket „az utca emberei”, és dicsérték a magyar zsidóságot a forradalomban való részvételéért. Sehol sem tapasztaltam antiszemitizmust, inkább az ellenkezőjét!

December 8-án, a Szeplőtelen fogantatás ünnepén rendi előljáróim parancsára menekültem Ausztriába. Amikor karácsony előtt a „pufajkások” a lakásomon kerestek, és amikor a Csillagászati Intézetben rátaláltak a TTK maradék fegyverraktárára, már a karintiai hegyek között biztonságban élveztem az osztrák jezsuiták vendégszeretetét. A Magyar Népköztársaság Legfelső Bírósága jogerősen többek között életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte Turchányi Egont és tíz év börtönre Kuklay Antalt.⁴

⁴Vö.: Kuklay Antal: *Oral history*.